„ЗАСТАВА“ излази редовно: средом, петком, недељом, на цел табаку, а уторнисом на по табака

ЦЕНА ЈЕ ОВА
за Аустро-Угарску:
на целу годину . . . . . 14 ф. — н.
на по године . . . . . 7 ф. — н.
на четврт године . . . . . 3 ф. 50 н.
на 1 месец . . . . . 1 ф. 20 н.
За Србију *(у сребру)*
на годину 35 дин. на пола године $17^1/_2$ дин. на четврт године 9 динара.

ЗАСТАВА.

ОГЛАСИ рачунају се по 6 новч. од сваке врсте оваких ситних слова, за жиг плаћа се по 30 новч. сваки пут.

ДОПИСИ шаљу се уредништву, а претплата и огласи администрацији „ЗАСТАВЕ“ у Нови Сад.
РУКОПИСИ не враћају се натраг.

Поједини бројеви стају 10 новч.

БРОЈ 166. У Новом Саду у недељу 24. октобра (5. новембра) 1882. ГОДИНА XVII.

НА БРАНИКУ ЦРКВЕНО-НАРОДНЕ АВТОНОМИЈЕ.

III.

(П. I.) Најзнаменитија тачка у целом пројекту синода без сумње је она, која говори о самом архијерејском синоду. То је средиште целога овога посла, тачка око које се све остале уредбе окрећу.

Та тачка гласи овако:

§. 5. „Архијерејски синод јесте у опсегу православне српске митрополије карловачке највиша црквено-законодавна, управна и судска власт.“

§. 6. „У погледу састава, времена заседавања, пословног реда и т. д. архијерејског синода, важе овамо односне наредбе канона.“

Овоме се још прикључује закључна тачка §. 7-ог која говори о црквено-народном сабору и која овако гласи:

„Закључци његови (црквено-народног конгреса) пак у свим овде наведеним стварима постају тек онда дефинитивни, пошто их је архијерејски синод **прегледао** и **одобрио.**“

По овоме дакле архијерејски синод са митрополитом патријархом на челу има тако пуну свевласт, какву у данашњем државном склопу, па ни у најстрожијем апсолутизму ниједно тело ни приближно нема. Потпуност власти архијерејског синода могла би се ваљда сравнити са сувереним државним саветом, каквог су неке аристократске републике, н. пр. Венеција у средњем веку имале. Синод не само да је највиша црквено-законодавна, управна и судска власт — него је задржао себи још и то право, да закључке, које конгрес у своме делокругу донесе, прегледа и, по резултату овога прегледања, по свом увиђењу одобрава или одбацује. И то toties quoties; дакле ни у самом уском делокругу конгреском донешени закључак никад неможе продрети, никад неможе „дефинитивним“ постати, кад се то архијерејском синоду не свиди. Сви остали пак органи и властници у целокупној црквено-школској и фундацијоној управи у потпуној су одвисности од архијерејског синода, те се тако по овом устројству на пољу наше цркве, школе и фундација ништа, ни најмањи чин неможе без воље архијерејског синода извести, — а синод сам све може што год хоће. Према томе воља целокупног народа српско-православног према вољи архијерејског синода не важи аман баш ништа; тај народ који је за своје ратне заслуге за своју верност и пожртвовање за домовину и царски дом добио право самоопределења у цркви и школи, сад по жељи синода, која је овим устројством обележена, неби имао никаквога уплива, неби могао за свој напредак, за своје културне интересе ништа учинити, него би то право прешло у свој целини својој на једно тело од 7 црквених веледостојника, које тело само себе попуњава, јер ти веледостојници опет се бирају у синоду.

Да се овакова пуновласт синода само са рушењем земаљских закона, народних повластица и конгреских закључења може успоставити, то смо већ досад показали, а и о томе не може бити сумње, да успостављање калуђерске свевласти у српској народној цркви православној, пошто иде на супрот предањима и духу управе и владавине, може најгоре последице и по само вероисповедно јединство српског народа да има, — јер лако је могуће, шта више вероватно је, да ће народ озлојеђен на и онако омражену касту калуђерску и саму праведовску веру напустити, па можда у другој вери затражити своме увређеном осећању мемека, — у онаковој вери, која својом управном организацијом више одговара духу, карактеру и предањима народним, него безобзирна тирански-абсолутистична јерархична свевласт калуђера.

Кад је то тако, кад се руше земаљски закони и конгрески статути, кад се народно осећање тако дубоко вређа, да видимо, је ли претензија синода на концентровану свевласт у свима законодавним, управним и судским стварима, бар исторички оправдана, другим речима, да ли се у прошлости српске цркве у овим земљама налази таквих података, који би за синодску свевласт говорили, — и дал су синоди српске јерархије у овим земљама икада такву власт уживали какву сад траже.

У нашој историји, у историји аустро-угарских Срба и православне српске цркве до IX. зак. чл. од год. 1868. забележени су епископски синоди од год. 1774 1776. 1781. 1786. и 1864.

Прва два синода држана су у време Марије Терезије, дакле у оно доба, када су права српскога народа, а и српске цркве најжешћим нападајима изложена била, и то делом од стране на двору упливних Мађара, делом од стране још млого упкивнијих католичких јерархије; први хтедоше уништење српске народности, други пак хтедоше уништење вере православне путем унијаћења.

Из тог кобног времена, када је српска црква у највећем нереду била, покупљени су и они привидни разлози, с којима се покушало правдати именовање митрополита-патријарха.

Синод од г. 1774 после избора епископа, већао је о припадности појединих делова разрешене костајничке дијецезе, после на основу предлога, што га је синоду поднела илирска дворска депутација, већао је о устројству конзисторијалних судова, даље о уређењу богословских школа, најпосле и о редуковању светаца и уређењу манастира.

Све ове ствари дошле су у синод на жељу саме царице Марије Терезије и илирске дворске депутације. То су биле формалне пропозиције дворских власти, које су хтеле да своје намере са обилажењем конгреса, а путем приступачнијег синода произведу. Па ипак ни синод у оно време није био толико приступачан упливу од горе, да ове ствари у претрес узме, јер је држао, да ово његов делокруг прелази.

Тако исто је било и са синодом 1776. године, коме је поднешен поправљени регуламент да га у вољи. Овај се синод одлучно опирао да узме у претрес ствари, које нису строго духовне. Владике изрично изјавише, да се у претрес регуламента само „salvis privilegiis nationalibus“ могу упустити а никако не могу решавати у стварима, које нису строго духовне.

Види се из овога, да синод не само да није тражио за себе целокупну законодавну управну и судску власт, него се строго опирао, у колико је то у ондашњим околностима могуће било, да прекорачи свој делокруг и да тиме делокруг конгреса и народних привилегија повреди.

У синоду од г. 1781. опет видимо, да се архијерејски синод бори против пропозиција краљевског комесара, нарочито против тога што се са владине стране желило, да се будимска дијецеза са бачком споји. Осим тога синод је имао само избор епископа да обави.

Год. 1786. обављен је избор епископа, а осим тога већано је о редуковању светаца.

Год. 1864. већано је о раздеоби Романа од карловачке митрополије.

И тако се види, да ни на једном исторично знаменитијем синоду није било оне пуновласти, која се сад после узаконења црквено-народног конгреса, као органа автономне управе, — за архијерејски синод са онаковом ароганцијом тражи. Види се да су се синоди опирали, да онакове ствари узму у претрес, које у делокруг конгреса спадају, а да су држали, да само строго духовне ствари спадају у делокруг синода. Види се на послетку и то, да конгрески закључци никад, ни једном приликом нису под одобрење синода ишли и да то никад си од ни тражио није. Конгрес је у својим закључцима увек био самосталан а епископи само су на те закључке толико уплива имали, што су и сами били чланови конгреса, — као што су и данас.

Помамни нападај данашње црквене реакције на автономију црквено-народну дакле никаквог историчког основа нема, и с тим мање је оправдан сад, него што би могао бити пре год. 1868., јер онда автономија није била законом ујамчена, него се држала на основу обичаја, предања и народних привилегија, — а данас је гарантована државним законом, који тај вековни обичај и предања законитом санкцијом потврђује.

Поред таковог стања ствари ми се заиста морамо дивити куражи наше реакције, да она сме данас, када баш није најзгодније време за организовање јерархичне самовоље, када је начело либерализма прокадило не само све државне инштитуције, него и саму цркву и школу, — да они данас са толиком безобзирношћу траже за себе таку апсолутну власт, какву ни са историчне стране немогу правдати, јер је никад до сад нису ни имали.

Је ли то баш наша српска срећа, да од свију народа у овој земљи ми имамо јерархију најгору, ми који у либерализму већ по духу своме народноме не стојимо ни за једним другим народом, баш ми да имамо у цркви својој најзанесеније јерархичне абсолутисте?

Је ли то наша срећа, да имамо јерархију, која презире напредак целог новога века, а тежи за мрачним идеалима средњега века? . . . .

Политички преглед.

Катков, расматрајући београдски атентат, држи, да је исти плод политичне интриге, до које је противнародна политика пироћанчевог министарства дотерала. Са обзиром на одвећ неповољни утисак, вели Катков, што га је учинио рушчучки састанак у Аустрији, где су исти схватили као покушај краља Милана, да се Русији доближи, као и с обзиром на смерани атентат приликом повратка краљевог на Дунаву, — добија карактер извршеног атентата неку сасма особиту пресумњу, која се сувише у очи пада.

Одговор грофа Калнокија на интерпелацију, зашто се одустало од првобитне намере, да се посета врвљу талијанскоме врати, ставља у чудновату светлост „пријатељске“ одношаје између наше монархије и уједињене Италије, са којима се официозни органи разбацују. По томе одговору вратила би се била та посета врло радо, да су је у Италији на другом ком месту, а не у Риму примити хтели. Но како су у Италији убеђени, да је Рим престолница уједињене талијанске краљевине и да се посета у престолници вратити има, то се је морало у Бечу од прве намере одустати због тога, што би се овака посета у Ватикану врло криво схватити могла, т. ј. могла би увредити „св. оца Папу“, који Рим још никако неће да призна као престолницу краљевине талијанске, него је још једнако сматра као престолницу папине црквене државе. Но, са овом нежношћу осећаја према папи могу се у Ватикану с пуним правом поносити. Али како ће је у Квириналу схватити и је ли упутно, да наши официозни и после оваких изјава свет о пријатељским одношајима између наше и талијанске монархије уверавају, то је, наравно, сасвим друго питање, на које нам ратоборно расположење талијанског народа и пасивно држање и саме миљубиве Депретијеве владе према иреденти најбољи одговор дају.

Говор Јована Ристића

на главном скупу „Дружине за потпомагање српске књижевности“ у Београду, држаном 17. и 18. октобра.

„Господо! Ми смо на прошлогодишњем скупу, обелажили као ближи задатак свој, да испитујемо сувремене појаве и потребе јавнога живота, да их проучавамо и пропраћамо, а међу собом да се обавештавамо. Не може се одрећи, да наша обавештавања нису имала свој део утицаја на јавно мишљење. И ако не можемо тврдити, да смо успели, дати нашем јавном животу правац, који би јавно мишљење желело, смемо ипак изрећи, да смо се савесно и патриотски трудили, да осветљавамо праве интересе земаљске; принели смо, да се јавно мишљење оријентује у многим спољним и унутрашњим питањима, која су на среду изишла.

Тај задатак није нам могао бити тежак. Једна странка, која има своја стална начела, није никада у забуни, ма какви догађаји искршавали. Између крајности ми смо стојали на средини чврсто и непоколебљиво. И ма да су људи наше странке подносили најжешће и најтеже ударе партијске тесногрудости, ми смо ипак у раздраженим тренутцима стишавали духове и препоручивали умереност и стрпљење. У данима искушења нисмо се бацали на примамљиво поље других странака, нити смо, с друге стране, тражили, да се с њима утркујемо. Програм наш (печатан у првом броју дружинског органа) обележио је међе, преко којих ми нисмо прелазили. И што смо сва та искушења достојно издржали, имаћемо да захвалимо оној измерености и оној самосталности, коју су нам начела наше странке у свима приликама очувала.

Несрећа је за државу, кад јој се партајни одношаји тако поремете, да странке своје компасе погубе; кад конзервативци пређу најпре на поље радикализма, па после на поље реакције; кад странке изиђу на поље лицитације, па се стану најпре надметати са начелима политике и државне управе, а после повлачити се за старе бедеме своје. Кад такво стање у земљи једној настане, онда ту нема стално основе ни чврстог земљишта за јаван живот; онда у страначким начелима нема искрене озбиљности, да их мисле и вршити, како их износе; онда народ и владалац не могу да се оријентују о правој струји јавнога мишљења, те наступају кризе и трзавице. И саме ове кризе, које од неког времена нашу земљу потресају, чини ми се, да ће мало наћи свога објашњења у томе, што је партијска равнотежа изгубљена.

Господо и браћо! Једна странка, која учествује у судбоносним догађајима своје земље од 25—30 година, носи свој програм на челу. Нећу спомињати чак 1848. годину, кад су наши једномисленици, још у своме млађаном одушевљењу, почели сејати слободоумне идеје; али ћу свакојако подсетити, да у нашим редовима има људи, од којих су једни учествовали у знаменитим догађајима од 1858. г., а други у уставном преображају Србије од 1869., кад је први пут у нашој земљи заведена представничка система владавине, коју, истина, странке данас палазе за недовољну, но из које ипак оне свој живот crпу. Нећу, на послетку, спомињати ни врло скорашње догађаје од 1876—1878 г. као још живе у сваћијој памети; али ћу, на основу свега тога, смети изрећи, да странка, која кроз толико година стоји на јавној позорници своје земље, не би имала потребе да износи, или тачније рећи, да понавља свој програм. Па ипак, кад смо ми, прошле године, изнели главне тачке своје политичке вероисповести, чини ми се, да смо учинили више, но што смо дужни били да учинимо.

Зачета у данима једног знаменитог идеалног покрета (1848), одгајена у времену, које није познавало данашњу материјалистичку струју, по само чиста непомућена народна предања, са свим је природно, што либерална странка, у данима свеколике своје прошлости, показује као кардиналну тачку свога програма тежњу, да се раскомадани делови народа нашег на Балканском полуострву уједине у природним етнографским границама, а у облику старе историјске славе и моћи, како на политичком тако и на црквеном пољу.

Један овакав историјски облик већ се обновио. Проглашењем краљевине испунио се један вековни златни сан српски. И ма да би се могло да замери путовима и начинима, којима је тај догађај извршен, ми смо ипак поздравили краљевину — не као празан облик, но као символ славе и снаге, као заставу, под којом се чува достојанство државе српске.

Надајмо се, да није далеко оно време, кад ће и на црквеном пољу оживети народно предање, кад ће се у нашој православној хијерархији повратити највише достојанство, те у српској престоници упоставити столица пећких патријара на славу и понос српске цркве.

У овим главним облицима јављао се некада историјски живот наших предака, па шта може природније бити, но тежња, да уведемо у живот своје столетне идеале, да у младом нараштају загревамо груди живим успоменама на ведре и светле дане српске прошлости!

Господо! Не треба да пропустимо ову прилику, а да не обележимо и гл диште, које је наша странка заузела према важном питању о промени устава, које данас занима духове у нашој земљи. Тиме бисмо обележили и другу кардиналну тачку наше политичке вероисповести.

Ми смо изјавили, да хоћемо, да се народно представништво у погледу независности и у погледу стручности знања појача; а у погледу изборних елемената уздигне да буде потпуни израз потреба земаљских.

Ало ми и нисмо узели иницијативу у питању о уставном преображају, искуство стечено за последње две године довело нас је до убеђења, да ту идеју искрено прихватимо. Докле страначки дух није био развијен до мере, у којој је данас, та се потреба

није могла стварно ни осетити; али од како се опазило да се таласи нашег законодавног тела преливају из крајности у крајност, морало се свакоме свесном патриоту наметнути питање: да ли то стоји до људи или до установа? И ако ми спадамо међу оне, који држе, да наглост и неискуство могу и најсавршеније установе да окрену на штету земље; и ако ми сумњамо, да би се и у самој промени устава, а без суделовања других чињеница, могло наћи коренитог лека стању, на које се сви жалимо, — ми ипак и сами налазимо, да је и уставна реформа постала неизбежна. Да, морамо реформисати и људе и установе. Уводећи нове елементе у састав законодавног тела, морамо тражити јачих гарантија противу стања, у коме може једно законодавно тело час да буде неодољива сметња правилном развитку, а час да остане без сваког контролног утицаја на државне послове, па и на само распоређивање државних прихода и расхода. Ако народно представништво није гарантија ни за саму штедњу државног имања, онда оно промашава најбитнији разлог свога опстанка; онда се морају тражити гарантије, којима ће се постићи, да се државни трошкови сведу на разумне и праве потребе, а да се не шире преко наше привредне снаге.

Кад се чиста уставност онако практикује, како смо сви имали прилике да видимо, онда и ми морамо да се сетимо онога основа, коме је дат свечан израз још онога дана, кад је проглашен устав од 1869. а на име, да га нико није ни сматрао као дело свршено, закључено, но да је он на самом свом постанку био намењен, „да с нама упоред расте и да се развије.“ Кад је Солон уредио устав атински, запитан, да ли мисли, да је то најбољи устав, одговорио је, да је он за Атињане најбољи. И устав од 1869. био је тада за нас добар, можда најбољи; јер не треба сметати с ума, да је он заменио турск устав, који није знао ни за какво народно представништво; заменио га у време, кад су још сви хатишерифи, у које је улазио и устав, од 1838. г., били у својој важности; а за тим, да је устав од 1869. уведен одмах после катастрофе од 1868. кад је овај кобни догађај заповеднички владао свима духовима и свима покретима јавнога живота, а земљиште било пријамљивије за стегу и реакцију, но за слободоумне преображаје.

Господо! И ако странке треба да остану верне својим основним начелима, тиме још није речено, да оне морају остати и непомичне: са преображавањем друштва и оне се преображавају. Онај општи покрет, који креће људско друштво унапред, креће и странке, као његове саставне делове. Ако је у начелима либералне странке искључена наглост, није искључена и непрекидност; да, не само што није искључена, но је, на против, битно условљена. Валовита река времена не зна за застој.

Да на олтар овога непрекиднога прогреса принесемо свој део сурадње, ми смо прошле године изабрали пут подесан својој нарави и својој прошлости, пут хладнога разлагања и обавештавања. Радили смо, али нисмо могли силазити у арену демагошке агитације. Не само државе и појединци, но и странке и дружине не смеју бити равнодушне за питања достојанства. Није тешко заталасати народ, али је тешко стишати га без жртава; није тешко посејати ветрове по земљи, али треба бити спреман и на жетву. Ако ко и може наћи задовољства, да жање олују, то не може бити наш посао. Ми смо елеменат реда. Ми хоћемо плодне реформе, које као ђурђевска киша, из тихаа сигурно земљу натапају; ми тежимо да се исправе неправде где их год има; ми желимо, да не буде самовоље и обести партијске — а не очајавамо, да се све то може постићи редовним и правилним путем.

Кад ми, Господо, износимо своје основе и своје правце, ми не можемо изнети и све потребе државне, но додирујемо од њих или оне, које су на дневном реду, па их као неодложиве треба што пре намирити, или додирујемо народне интересе, вечне и непромењливе, који владају потребама прве врсте. Ми смо овде у неколико додирнули и једне и друге. Кад ми цртамо слику српске државе онаку, какву бисмо желели коначно видети, ми износимо програм не пролазан, не намењен тренутним потребама, но програм — будућности, који, знамо добро, да се у један мах не да извршити, јер ми ту замишљамо довршену зграду, која ће да прикоси свима олујама времена. Ми замишљамо државу српску као заједницу, која би обухватила све растурене делове српског народа на балканском полуострву, која би била у савезу с источним народима, који имају сличну историјску судбину и једнаке политичне и културне цели, која би се наслањала, с једне стране, на државе и народе које је историја обележила као природне пријатеље српске, а с друге, на добру обранбену снагу земаљску; замишљамо даље српску заједницу, која би са свима својим суседима, па у са самим нашим, истина, вековним, али вазда отвореним противником у Стамболу, живела у миру и пријатељским односајима, утврђујући се са свима само на пољу културе, а не сматајући ни она њима, ни они њој, на путу слободног унутрашњег развијања. Кад ми такву заједницу српску замишљамо, ми знамо, да цртамо идеал либералне државе српске, на коме ће имати да ради — не једна странка, но цео нараштај српски, где ће се често догађати, да једна странка доведе један плод до зрелости, а друга да дође да га обере. Но то су све обзири, који нас не смеју зауставити на путу патриотских дужности. Што се год привреди нашој заједничкој отаџбини, све је то заједнички добитак. Стари су Латини говорили, „да смелима Бог помаже“, а ми бисмо могли рећи, да Бог раденима помаже. Laboremus (радимо), — говорио је до свога последњег часа један славан и вредан Римљанин. То нека је девиза и наше странке, нека је девиза свакога српског патриоте, па ће Бог благословити, да се испуни и онај златни и најмилији сан српски, који снивамо о српској државној заједници.“

Сабор Троједне Краљевине.

(Седница од 12. октобра.)

Потпредседник М. Хрват отвори седницу у 10 сах. пре по дне.

На дневном реду беше наставак расправе о извештају одбора за узакоњење прев. наредаба и крал. отписа од 15. (3) јула 1881. на допис банов.

Пошто беше записник о последњој седници прочитан и оверен, узе реч заступник

Бартоловић. Стоји на становишту, на којем је стајао, када се о овој ствари расправљало у последњој саборској седници. Сабор своје уставно буџетно право само онда може вршити, када се сједињене области буду заједнички расправљале. Буде ли се један део трошка за сједињене области установљавао од сабора, други пак део од другога без утицаја сабора, држао би то таковом установом, која сабору не подаје подлоге, на којој се прорачун темељито расправљати може. Издатци односећи се на особне трошкове могу се до душе провести и у два прорачуна тако, да се једни издатци означују на терет цивилнога, други крајишкога прорачуна. Но за стварне издатке нема начела, по којем би се они могли разлучивати; ти издатци могу се стављати једино на рачун јединственога прорачуна. Но за стварне издатке нема начела, по ком би се они могли разлучивати; ти издатци могу се стављати једино на рачун јединственога прорачуна. Са прорачуном стоји у уском савезу контрола; како ћете, питам ја вас, испитивати рачуне једне те исте сједињене области, када вам се закрађује сваки поглед у крајишки прорачун. Ако се прорачун овако раздели, као што ће бити код нас, то се по мом мнењу рачуни не могу коректно испитивати.

Сабор, расправљајући пролетос исти овај предмет, хтео је обезбедити себи буџетно право, те је не дирајући у саму финансијалну провизорију, установљен за Крајину, хтео да се принос, који буду установљавали бан и мини тар, има сваке године уврштавати у прорачун за автономне потребе краљевина Хрватске и Славоније. Та установа није постигла прев. санкцију. Разабирајући у одпису светлога бана разлоге, с којих је основа закона враћена сабору на изновично претресивање, нашао је, да се сабору неускраћује сазнање, колико је укупно покриће Крајине и колики је износ за покриће трошкова сједињених области. Ја сам одавде овлаштен изводити, да законска основа није одбијена с тога, што је сабор хтео очувати свој уставни уплив на крајишко покриће, већ једино с тога, што се слово алинеје II. §. 4. да је и тако тумачити, да си сабор хоће присвојити располагање са крајишким приходом и преко онога приноса, одмерена за крајишке автономне потребе. Није оправдано, да се друга алинеја §. 4. изостави, него се има ставити у закон такова установа, која би онемогућила свако шире тумачење, те је говорник управо и поднео у одбору предлог, којим се то имало постигнути.

Да си таково буџетно право законом очувамо, у нашем је односају тим важније, што смо од савезника слабији, те можемо једино у закону тражити заштиту. (Живио на левици).

Заступник др. Ф. Марковић: Различито држање одбора у последњем и овом заседању мора потакнути на озбиљно размишљање и расматрање разлога, који су га водили. Одбор предлаже сада, да одустанемо од додатка, о којем је пролетос доказивао, да би без њега изгубили битно уставно право. Из оба банова одписа, који су у послу инартикулације прев. наредаба сабору управљени, изводи оправдано мнење, да се узрок, зашто је основа враћена, има тражити у угарској влади. У једном се допису вели, да онога додатка није примио угарски сабор, с тога да га не сме ни наш примити, на даље да су сувишни закључци сабора, створени због повреде темељнога закона. Угарска је влада, давле, ради себе и свога сабора запречила, да наша основа закона не буде потврђена.

Народ, видећи то различито држање одборово мора доћи до алтернативе: Или је сабор био кривих назора онда, када је прихватио онај додатак к §. 4. или сабор заједно са зем. владом нису успели сачувати битно уставно право, јер је воља угарске владе била моћнија од наше владе и сабора.

Оделни предстојник барон Живковић рекао је, да пре, него што се на Крајину узмогне упоравити кључ од 45 и 55 пост., треба да се испуне три увета, како их закон установљује, наиме да управа крајишка буде са оном цивилне Хрватске и Славоније сједињена, да се пронађе реална потреба и коначно да се покаже нужда за управу кључа. Рекао је, да се та потреба земље може пронаћи, када се буде радило о преустројству управе, па да се тек онда може приступити к регниколарним депутацијама. Незна, како ће то бити. Њему је познато, да чиновништво крајине и провинцијала није још спојено, но ако се то спојење до идућега пролећа, дакле за три четврти године буде извело дотле, да се узмогне приступити к регниколарним депутацијама, незна, како се то није извело у пет четврти, од јула прошле године. Није изведено ништа, премда превиши одпис од лањске године захтева што могуће брже поспешење, да се области стопе.

Године 1871. када је вараждинска крајина спојена с матером земљом, издана је превиша наредба, која је већ у првом свом параграфу изрекла, да они крајашници, нетом буду устројене привремене области, одмах приступе к избору саборских заступника, што је тада и учињено, те су заступници вараждинске Крајине присуствовали узакоњењу односних прев. наредаба. Да то није овога пута изведено, има се приписати вољи угарске владе.

Предлог одбора за инартикулацију теши се надом, да обустави буџетнога права неће дуго трајати. Што је испустио додатак к §. 4., наводи за разлог, да се морала постигнути сугласност међу обе законске основе, међу нашом и оном угарског сабора. То не стоји. Параграф 4. установљује очито, што је ли автономно; овакова установа не може доћи у закон заједничког сабора. Боји се, да се с инартикулацијом прев. наредаба поступа с оним истим хотимичним обиласком §. 70. темељнога закона, као што се створио §. 66. гледе Реке, која нам је на темељу тога параграфа узета. Као што је аномалија од године 1868. имала злих последица, тако се боји да ће их имати и овакова инартикулација. Јер што ће се догодити, када крајишници дођу на хрватски сабор? Први чин, који ће се изводити, биће тај, да ће бирати заступнике на заједнички сабор; биће без буџетнога права, но биће ипак заступани на заједничком сабору. Крајина не утеловљује се дакле краљевинама Хрватској и Славонији, него се пре утеловљује краљевини Угарској, а њезино утеловљење са матером земљом остаје in suspenso. Читави поступак, који се изводи са Крајином, низ је аномалија. Ствара се клупче, које ће се тако размотати, да ће нас, не попут аријаднине нити водити из шпиље, него у шпиљу, из које нећемо моћи изаћи.

Аномалија је, да овде нису присутни крајишки заступници, аномалија, да се устројова посебна државна благајна, у коју ће тећи приход и Крајине. На даље наводи се као разлог, с којега се додатак могао брисати, још и то, да пошто мађарски сабор нема права упливисати на крајишки прорачун, да то право ми и не можемо имати. Међу тим Угарска тиме не губи ништа, ми пак оштећени смо у нашем фундаменталном праву. Када се сравне губитци, које ће у том претрпети Угарска са губитцима, које ћемо ми поднети, онда су наши тако големи, да су они угарски губитци према томе по све ирелевантни; но ако је Угарска што год и изгубила, она је више него компенсирана тиме, што је читав крајишки иметак у своје руке добила. Власт хрватскога бана на прама оној бившега заповедајућега генерала врло је стегнута, бану није више непосредно подчињен грађевни одсек, нису финансијалне области, автономне крајишке области не могу

ЛИСТАК.

СВИМА ШВИГАРИЦАМА.

Радујте се и веселите се све швигарице и швигаруше: ваш боцкало, ваш штипкало, ваш пецкало у листку заставиноѣ — г. М. С—ћ, ухватио се сам лепо у вигове, које је тако вешто плео за вас!

Једној вашој другарици припада част, што јој пође за руком, да тог вашег Боцкала Штипкаловића прикује за себе, што-но реч, ружичастим оковима.

Бар тако што излази из писма, које ми је дошло до руке с том дозволом, да га могу изнети на јавност.

Писмо је писала ваша другарица Милева, опет вашој другарици Даници.

У том писму од речи до речи стоји ово:

„Душо моја, мила моја Данице,

Заиста он је најнесноснији човек на свету! Ја га мрзим, ја га презирем из дубине душе своје. Он је права слута, налепа, залудник. Не могу га гледати. Досадан ми је кад говори, досадан кад ћути, досадан кад пише. Неучтив је до зла Бога. Помисли само, Он вели, да ми је нос прчаст! Све да је тако, зар Он мора то казати? Зар то није гадно, ружно од њега? Мој нос да је прчаст! Па ако је и прчаст, шта се то тиче њега! И уста су ми, вели, велика, и то за то, што говорим много. Та то је да побегнеш из коже! Шта могу ја силом, што ми Бог није скројио мања уста! Он би ваља да хтео, да их њему за љубав ушијем мало? Како и не, само би ми још то требало! Па ја да сам брбљуша!

Баш за то не ћу више говорити с њиме! Може чекати док му ја коју рекнем. Не ћу га више ни погледати. Кад дође, нека седи до суђена данка: ја му не ћу рећи ни беле. А и шта ми досађује једнако, шта ми се попео на душу? И данас је дошао раније него обично. Чим је ушао у собу, поклони се, па матер у руку! Уф, уф, ала се невешто клања! Савија се, превија се као какав штрангар кад плете штрангу. За тим је милостиво поздравио и мене малим ником вијугасте главе своје. Хтедох побећи, али Он се створи преда мном у два скока. Црне очи његове севале су варнице. Ох, ала има мкре очи, као да су од гара. Кад ме год погледи њима, срце ми почне јаче куцати од — страха. Еле, Он ме погледа, а ја ником поникнем. Не хтедох га ни погледати. У то ми падне на памет, да сам баш данас навршила шеснаесту годину и да би била срамота за мене, кад би Он помислио, да се ја бојим њега. А, тога не ће Он дочекати! Подигнем дакле очи к њему и погледам га љутито. Хтела сам, да прочита из мојих очију како га страшно мрзим, презирем. Па мислиш, драга, да је од мојих погледа оборио очи? Боже сачувај: упрљо ти је тај очи у мене, па ме гледао нетрептимице. Та то је човек, каквог нема више под небом! Та то је страшан, несносан човек, право чудовиште од човека. Погледи су му били тако чудновати, да сам ја љутито окренула главу од њега. Нисам га могла гледати од чуда и покора. Он ме ухвати за руку. Хтела сам је изтргнути из његове руке. За цело сам то хтела учинити, али његова смелост тако ме је збунила, да сам са свим заборавила, што сам хтела. Осећала сам, да сам до врх ушију поруменила од тешка једа.

Нешто је промрмљао кроз зубе, али ја то нисам разумела. Само сам видила како му се мичу брчићи. Да, драга моја, ти треба да знаш, да Он има црне брчиће као зифт. Он мисли да му ликују! Боже мој, ала је сујетан! Стаде ми нешто говорити, али ја нисам од свег његовог говора ама баш ништа разабрала. Речи његове зујале су око моје главе као да ме је салетио читав рој пчела. Љутила сам се и на тебе, драга моја, што налазиш, да „уме говорити к срцу!“

Кад смо тако стојали, на један пут ми рече мати, да му покажем моје цвеће у врту.

Ја с њим да идем у врт? Никада! То Он не ће доживити.

Баш кад хтедох да се оградим најсвечаније против материног налога, Он ме ухвати испод руке и ја се нађем с њиме у врту, пре него што сам могла изрећи своје енергично „не ћу!“ Ала сам се љутила на себе саму! Та то је срамота, да ја, одрасла девојка, не могу проговорити баш у онај мах, када би највише требало! Дошло ми је да плачем од једа. Срећом, што сам се сетила онога, што ми се зимус десило.

А, то ти морам приповедити.

Седи он с мојом матером поред пећи, па се њих двоје задубили у разговор као да мене и нема у соби. Он за тим устаде и стаде гладити моју малу цицу-мацу, која ми одмах скаче с крила, чим он уђе у собу, па пред њиме преде. Мало час ето ти га де се забавља с мојом канарином, која одмах веселије певуца, чим јој се Он приближи. Удари ходати горе доле по соби, па звиждукати неку препотопску песму, а на мене и не обрће главе.

То његово неупутно владање тако ме је разједило, да су ми ударили сузе на очи. Да их не примети, скријем лице рукама. На један пут осетим да је стао уз мене. Знаш, кад кога од свег срца мрзимо, ми одмах осетимо, чим нам се приближи, све да га и не видимо.

Он се саже к мени, па ми рече: „Шта вам је, драго дете моје? А да вам није што позлило, драга моја Милево!...“

Крв ми појури у главу од љутине. Шта се њега тичу моје сузе? За то су ми очи, да плачем, кад ми дође воља! Нека он глади моју цицу-мацу, нека учи певати моју канарину, нека се разговара с мојом матером, само нека мене остави на миру!... Па да си само чула како је дрхтао глас претварачу једном!

И он се још усуђује да ме зове својом „драгом Милевом.“ Ја да сам његова „драга Милева,“ ја, која га тако мрзим, да бих готова била ишчупати му обадва брка, које увек глади, да ти се већ досади гледати.

Са свим је природно било, да сам још јаче ударила у плач: све сам јецала. Мати ми се уплаши, а и његово бледо лице постало још блеђе, као да си га намазала кречем.

Једва се умирих. Ала ми је добро пало, што се могох исплакати. Кад се тога сетим, ја бих и сада могла плакати, да плакати, али ипак не ћу да кварим својих очију, о којима је безобразник један рекао, да „могу поднети!“

Мислила сам, да ће ми још оно вече што рећи, па сам се спремила, шта ћу му одговорити. Мислиш, да ми је шта рекао? Аја, ћутао је као заливен. Сигурно да је погодио, шта сам наумила. Та Он је мудар и лукав као лисица.

Кад смо били при вечери, Он се окрене матери и рече: „Ох, погледајте слатка стрина, како су исплакане очи у наше Милевичице!“

Безобразник, сад већ хоће да се и рођака с нама! Сигурно да му је пало на памет, да су

као пре утицати у руковање инвестицијоне закладе. Губитци су доиста велики, но ми већ од постанка нагодбенога закона опажамо, како угарска влада свеколике наше моралне и материјалне интересе запоставља оним мађарскога народа. Да нас угарска влада оштећује и да ће њезин уплив на наш прорачун бити на штету интересима, ево неколико чињеница: Који су из Срема, знаду, како је продаја сремскога вина у Србији са свим уништена, на другом пак крају земље, на Реци не може трговац с дрви из речке околице конкурисати с трговцем из Карпата, јер су овом наклоњене такве угодности, да може дрва јефтиније доважати на Реку, него онај, који је од ње удаљен 2 сахата. Гледајмо само, како Мађари поступају с нама гледе обране куге, како не штују наш језик, ни добро синова наше земље, што све то више буду искључивани од државних служба. Већ год. 1869. било је између ратног министарства и угарскога сабора уговорено, да се има градити железница од Земуна до Реке, која је conditio sine qua non развитка наше земље. Но Мађари знали су изведење те железнице предупредити, те граде само такове железнице, које ће мађарском производу олакшати приступ к мору.

Железници од Огулина у Далмацију, која је од преке потребе по нашу земљу, нема ни трага ни гласа. Народ неће ипак подносити то уништење, он ће, сећајући се узвишених речи прев. манифеста, настојати, да се придигне и своје бујне силе уложи у радњу и посао; он ће настојати, да после 300 година, што се као предзиђе хришћанства толи сјајно борио, не буде као рушевина тога предзиђа одвезена у грађанско море као подпора оних лука, што их Угарска онде гради. Мађари имају народну реч: онде где је моја звезда има за сваког другог бити ноћ, незна зашто неби било светло и другим народима. О крајишницима вели нам се, да ће доћи овамо о пролећу. У пролеће долазе ластавице, па како се о њима вели да носе срећу, желим да нам је донесу и крајишници, но да не запевамо опет ону стару песму: „Mit Ausnahme der Militärgrenze". Пошто то не жели, не прима одборов предлог за подлогу специјалне расправе. (Наставиће се.)

Бугарска

Познато је, да су бугарски либерали закључили, да се при идућим изборима за народну скупштину уздрже од избора, да се дакле при том важном чину држе пасивне опозиције. Бугарску народно-либералну странку, која представља највећи део народа, руководили су велики узроци и важни разлози, кад се решила, да у својој рођеној земљи одустане од вршења једног од најлепших уставно-грађанских права, од права избора. Но да би се са свим разумели разлози, који су јој ту политику тако рећи силом натурили, саопштавамо писмо, које је вођа бугарских либерала, Д. Цанков, управио на све скупштинске бираче и на све бугарске родољубе. Писмо је датирано из Граца (у Штирској, где се Цанков бави) 21. септембра, и гласи:

Драги земљаци!

Ја сам убеђен да ви чекате с нестрпљењем и моје мњење о томе, како треба да се изврше избори за народну скупштину, који ће као што се види наскоро бити, према новом изборном закону.

Нема сумње да од како је обнародован тај закон, сваки разуман и поштен Бугарин задавао је себи разна питања, међу којима треба да има оваквих:

1. Право, како треба да се бирају народни преставници, није ли једно од народних права?

2. Кад је то право једно од основних народних права, то онда зар нови изборни закон не противуречи манифесту његовог височанства од 1. јула 1881. год., у коме је речено: „Јављам свакоме, да немам друге циљи, осим ове да утврдим слободе и народна права"?

3. Да ли треба народ бугарске кнежевине, који дубоко уважава кнеза и поштује његове мисли, да допусти да се исте газе од извесних личности толико, да се један кнежев манифест сматра као један султански хатишериф?

4. Кад је народ под турском управом сваки дан кукао, што му суде чланови административног савета, као и преставници областних скупштина, које не бира сам народ непосредно, већ посретством повереника, може ли се ишта очекивати од скупштинара за народну скупштину, који ће бити изабрани по турском начину, као што је нови изборни закон?

5. Кад је за време петстотиногодишњег робовања под Турцима, бугарски народ непосредно а не преко повереника, или двојном системом, избирао преставнике за народне установе; кад је тај начин бирања народних преставника санкционисан 86. чланом бугарског устава, и када се двојна система бирања с дана на дан напушта од свих народа, може ли онда бугарски народ да остане хладнокрван према новом изборном закону?

6. Кад је од политичког постанка кнежевине народ представљан у народној скупштини од 174 своја скупштинара, када је требао до године да пошље до 200 скупштинара, може ли неко да замисли, да је тај народ склон да га преставља само 56 скупштинара, изабрани вештачким начинима, када има да се решава нешто што дубоко задире како у судбину државе, тако и у кесу свакога?

То су питања, која сам себи задавао, и ево мога закључка:

Ништа друго не може да се ради, но да сваки бирач иде на место где ће се вршити избори, али не да бира но да потпише молбу на његово височанство кнеза, посреством које да се моли државна глава, да укине нови изборни закон који је противан и бугарском уставу, и манифесту његовог височанства од 1. јула 1881., и народним обичаима и предањима, а да потврди поново стари изборни закон, по ком да се бирају посланици за народну скупштину, која се у том само случају може сматрати за закону,

Драги бугарски бирачи! Година дана беше довољно време да увидите, да нема мира и напретка „без права народних, утврђених уставом." Како треба да бирамо народне преставнике, показује нам 86. члан бугарског устава. Који може да вас по закону казни, ако ви поступите у вашој дужности по уставу и по манифесту нашег кнеза од 1. јула 1881 године? При свем том, бугарски бирач, који воли народ и отаџбину, зар неће моћи да претрпи свемогућа застрашивања па и неке осуде, само да спасе част народну? Нема сумње да ће међу вама много људи бити, који ће бирати по новом изборном закону. Но знајте, да су ти људи непријатељи народних права; то су ти људи који „клеветају народ, само да га ђаве, и говоре да је народ неспособан, и да му за то треба одузети врховну власт." Ова последња мисао није моја; њу је исказао један Американац, по имену Вашингтон, који је био најбољи и најискуснији човек на свету за народне ствари; тај је био бирач као и ви, и посланик, а најпосле глава државе,

Бугарски патриоти, чиновници и не чиновници! Пред вама се јавља догађај, који ће или упропастити будућност народним правима, или ће излечити. Не разбирате ли да је народ нешто притисло? Тај народ осећа неку тежину. У нас се сад догађа оно, за што је казао поштовани патриот Вашингтон ову мисао: „маса не уме да разбира; она зна да осећа". О бугарски патриоти који знате да разбирате! Треба да покажете маси, да ће терет постати још тежи, ако допусти да јој се изборно право одузме, или ако из страха не покуша да осуди овај преступ пред историјом, који је предсказао американски патриот с овом мисли: „Кад један патриот мисли да има важни савета за давање, ако их прикрије, то је преступ?"

Што се тиче мене, драги земљаци, мени су одсечене руке овог часа, ја не могу ништа друго да урадим, осим да вам упутим ово писмо, и да чекам да чујем, ако жив будем, да ли ви престављате баш тај бугарски народ, који недавно могаше да претрпи велике мука за црквена и политичка своја права.

Предлози о преустројству управе у Троједној Краљевини.

(Наставак.)

Поступак је бржи.

Истакнућемо само у најкрупнијим цртама поступак по новом и старом казненом поступнику, пак ће бити очевидно, да је у опће немогуће, да би стари казнени поступник могао показати такових резултата у брзини уредовања, као што нови казнени поступник.

По новом казненом поступнику долази пријава државном одветништву. Ово просуди пријаву гледом на њезину темељитост, да ли је наиме у опће почињено казњиво дело и има ли наде на успех, ако се поведе казнени прогон.

Ненађе ли државно одветништво разлога за казнени прогон, заврши пријаву и поступак је свршен без утицаја судишта, без икакових седница, већања и закључака.

Пронађе ли државни одветник у пријави и у извиди, које му котарски суд или редарствена област обављене најсумарнијим начином редовито с пријавом приопћује, довољно доказаног материјала проти пријављенику, подиже против њега редовито без икакова међупоступка оптужбу, коју преда судишту, а ово на темељу правомоћне оптужбе одреди против оптуженика главну расправу.

Само у најређим случајевима мора се против окривљеника, пре него што буде стављен под оптужбу обавити истрага и то само онда, кад се ради о злочинству казњиву смрћу или кад се има повести казнени поступак против таковог, који је одсутан, а у другим случајевима препушта се расуди државног одветника, има ли се повести истрага, а ту државни одветник предлаже само онда, ако му предизвиди не пружају довољан материјал, да дође на чисто гледе осваде, подигнуте проти којој становитој особи. Но и након заглављене истраге, коју води судац истражитељ код судишта, подиже држ. одветник или непосредно оптужницу или обуставља даље судбени прогон, а ни оптужница ни обустава истраге нису предметом већања и закључка судбеног.

На главној расправи изриче судиште пресуду, а проти овој је допустива само жалба ништовна на сто седморице с призивом или призив на бански сто.

По старом казненом поступнику усупрот мора свака пријава ради злочинства или преступка доћи у расправу пред судиштем, макар се баш и забацила, што у осталом бива у најређим случајевима. Редовито се о свакој пријави поведе предистрага, па ако ова не води до никаквог резултата, приопћују се списи државном одветнику, који ставља свој писмени предлог, а тада текар долази ствар пред судиште, које о њој у седници већа и закључује. Ако је пак посљедак предистраге такав, да се која становита особа може окривити с казњива дела, тад ваља проти њој повести посебну истрагу а мимоићи ову може се само у најређим случајевима, ако окривљеник казњиви чин признаје, те се по том сам предаје у руке казненог суда.

Посебна истрага води се тако дуго, док је цела ствар свестрано исцрпљена и док нема баш ништа више за извидити. Закључена истрага приопћује се државном одветнику, који ставља писмени предлог, а тад долази ствар у седницу судишта, које већа и закључује о закљученој истрази. Ако суд закључи оптужбу и донесе одлуку тужбовну, проти којој има правни лек призива на другу и трећу инстанцију, то се након правомоћности одлуке тужбовне у важнијим случајевима, кад се ради о злочинству казњиву смрћу или тамницом од најмање пет година, приопћују списи опет државном одветнику, а овај текар сада предаје судишту оптужницу, након које се распише коначна расправа. Коначна расправа редовито није друго, него пуки формалитет, на њој се опетује само оно, што је већ у предпоступку предовољно исцрпљено и установљено и на њој је ново само то, да судци настоје своје уверење скучити у форме законске доказне теорије, па ако им то не пође за руком, свршује се расправа с одрешењем оптуженика, макар били судци уверени о кривњи његовој.

Против првомолбеној осуди допуштен је призив на другу и на трећу молбу.

Из овога сравњивања јасно произилази, да је тежиште поступка по новом казненом поступнику у главној расправи те да је цео поступак удешен тако, да се чим пре дође до коначног решења ствари усупрот пак да је тежиште старог казненог поступника о предпоступку, који се развлачи на дуго и далеко, а да је предсудни поступак редовито само формалитет. По ком поступку је дакле у опће могуће брже уредовати, о том према реченом не може бити двојбе

И доиста пракса показује, да се поступак ради најтежих злочинства који би по старом казн. поступнику трајао и године, по новом казн. поступнику свршује редовито за који месец, а не редко и за коју недељу.

Следећи статистички податци за год. 1880. последњу наиме годину за коју су речени податци сабрани, подкрепиће тврдњу, да је пуступак по новом казненом поступнику бржи.

Већ смо истакли, да је бивше крајишко подручје и по површини, а нарочито пучанством знаменито мање од подручја цивилнога, па ипак је било у Крајини исто толико пријава ради зточинстава и преступака колико и у цивилном подручју, а знало их је бити и више, као што и год. 1880.

Год. 1880. прирасло је пријава у цивилном делу 7845, у крајишком подручју 8550. У цивилном делу поведено је истрага 212 а у крајишком подручју поведено је посебних истрага 2475, имаду дакле судци истражитељи судишта по старом казненом поступнику знаменито више посла него по новом казненом поступнику.

Усупрот подигнуто је у цивилном делу оптужаба

наше матере две рођене жене, које су на једном сунцу белиле платно.

Па онда мене Он да назове Милевичицом, мене одраслу девојку од шестнаест година! Аха, чекај голубе из врањија гнезда, сад ћеш ти погодити пут у Таванкут!

Погледам га љутито и хтедох осути сав свој гњев на њега, али кад видех поругљив осмех на лицу његовом, ја оборим очи. „Та немојте затварати очију! Кад оне не светле: настаје тамна, црна ноћ у овој соби."

Шта да му одговорим на такав луд комплименат? Запалио ми се образ од образа, срце ми стаде јаче куцати од — љутине, а мати ми се само смешила.

Добро сам видила, да се смешила. Смешила се, у место да је показала врата том немилостивом непријатељу свију швигарица, које су се родиле и које ће се још родити. Да сам ја била на материном месту, ја бих му већ одговорила, да би се све освртао.

Па поред свег мог једа, ја сам се ипак радовала. Да радовала сам се, јер сам наумила, да не подижем својих очију само да остане Он у „тамној, црној ноћи." Видиш ти њега, моје очи да му светле! Зар су моје очи свеће? Ако му је помрчина, марим ја, нек му упали мати читаву фунту свећа, само нек се окане мојих очију. Нису моје очи за таквог беспосличара, који се свачему на свету руга и све исмева. Ох, да опака човека!

Једва сам чекала да дођем у своју собу. Одмах сам појурила огледалу, да видим, да ли светле моје очи у по дана као и у по ноћи? Нисам ништа приметила на њима. Мора да су изгубиле светлост своју од силна плача.

Од то доба прошла је година дана. Ја сам се у више маха љутила на њега и од једа плакала, али он се, братац, чинио свему невешт. То ме је јако разљутило. Тај дрвендека да није спазио мојих суза? Али ја ћу баш да пролевам сузе од сада, и то ће ми ићи од срца. То је моје право, и ја од тога не ћу попустити ни мрвице. Ја хоћу сита да се наплачем. Бар ће ме тада погладити мати по коси и пољубити ме у чело. Али Он све то не ће да види. Њему је моја коса као да је од кудеље, а чело ми је гадно, испупчено. Још ћу да омрзнем на саму себе.

Од неко доба Он све ћути, па ме само гледа, гледа, гледа. Боже мој, шта има да гледи на мени! А да се није како загледао опет у мој нос? Боже мој, за што си ми дао тако прчаст нос! Зар није могао бити мало, али само мало друкчији?

Зар није то страшно? Тај ће ме човек још извести из свести! Узалуд ми говоре други: да су ми очи лепе, коса као да је од свиле, нос леп, правилан. Све бадава, кад се њему све то не допада. Он тражи неке узоре каквих у нас нема Он је право закерало, до зла Бога несносан човек!

Ја сам пошла била у врт, кад ал' ето ти и опет њега. Понуди се, да ме прати. Учтивост ми је налагала, да му не одбијем понуде. Шетали смо се донекле, ћутали смо, и на послетку седосмо на клупу под јабуку.

Били смо само нас двоје. Не, нас троје: ја, он и нека мала птичица на грани над нама.

Та мала птичица гледала нас донекле својим малим лепим очицама, као да би хтела питати: А од куд вас двоје овде заједно?

Кад птичица не доби одговора, разљути се, па прне у висину. И тако остадосмо нас двоје сами.

Ја устанем. Он пође за мном. Дођемо до оног, знаш, лепог јавора, под којим смо толико пута сањали лепе снове о нашој будућности. Ја седнем на клупу. Он учини то исто. Ја сам седила под тим јавором толико и толико пута, али ме никад досад не спопаде таква страва као у тај мах. Све је дрхтало, што је у мени и на мени: срце, душа, па чак и коса на глави.

Ја сам, као што рекох, дрхтала као прут, а он је седио поред мене, једнако ћутао и све гледао у земљу. Шта ли је то тражио по земљи? Ја сам пратила његове погледе, али не могах ама баш ништа спазити на земљи.

После дугог ћутања подиже полако очи са земље, па ме погледа неким необичним погледом. Ох, тај поглед не ћу никад заборавити! Од тог погледа не могох више скидати очију с њега. Очарао ме као што оно очарава змија погледима својима малу птичицу.

Чело му је у тај пар било бело као да је од мрамора. И лице му је било бледо. Био је блед, блеђан, само што му се уздуж чела и на орловском му носу црвенили они ожиљци, пожиљци, зараслице, шта ли су, што их је добио, лад су га ровашили у двобоју тамо негде у великом свету.

На један пут примаче ми се, рука му се обвије око струка мога, привуче ме к себи ближе, па ми тихо, готово нечујно, прошапута нешто, од чега сам сва затрептала од тешке милине.

Да те не мучим дуго, казаћу ти шта ми је рекао.

Исповедио ми је, да ме воли, да ме љуби, да ме обожава!

Ја не знам шта ми би, али као да сам у тај мах главу своју наслонила њему на груди.

Тада ме запита: „Голубице моја бела, хоћеш ли поћи за мене, хоћеш ли ми бити мила женица?

И тај несносни човек стоји, ето, и сад за мојим леђима, да ми не да, да довршим ово писмо, докле га год не пољубим.

Да ме остави на миру, да му писмо ово, што теби пишем, не прочита — морала сам му учинити по вољи.

Пољубила сам га један пут, што је така налепа. Пољубила сам га два пута, само да ме се окане. Пољубила сам га три пута, само за то, што је тако несносан. Пољубила сам га четир пута, а чини ми се, да ћу га љубити до век века, кад га тако силно, тако јако волим.

Не замери! Здравља, весеља и сватова жели ти

свагда твоја

Милева."

Ја чисто видим како сте наместили уста, да ме запитате: Је ли то сан на јави, или јава на сну, или баш јава права?

„Можда ће то тако бити,
А можда и не!
Утеха је, што се о том
Барем сања'т смет!" —

одговара вам на то наш Змај-песник Јовановић.

Ако вам и то није доста, нека вам на то одговори ваш љубимац-песник Хајне

„Das junge Volk, voll Lebenskraft,
Will den Tumult der Leidenschaft,
Es ist ein Rasen, Schwören, Poltern,
Und wechselseit'ges Seelenfoltern."

Ако вас не задовољава ни тај одговор, а ви питајте самог писца швигаричких писама.

Ја вам не могу помоћи друкчије!

Тонанс.

1756 а у крајишком подручју створено је одлука тужбовних само 1282, дакле по новом казненом поступку у једнаком времену знаменито већи број казнених случајева сазрео до пресудног поступка пред судиштем, него по старом казненом поступку.

Најпосле је поступак проти особама, које су биле у истражном затвору, трајао у цивилном делу земље преко два месеца само у 168 случајева, дочим је у крајишком делу трајао истражни затвор преко два месеца у 362 случаја.

(Наставиће се.)

Народна просвета.

Чланци за даље образовање учитеља.

(Из предавања Висова.)

М. Т. Ф.

Песталоције и његова важност.

(Наставак.)

У делима садашње дневне педагогије можемо да читамо, да се главна циљ реалне наставе састоји ли из — знања! И дуго времена изгледаше, као да се дух омладине сматраше за врећу, коју ваља добро набијати. Велике компендије (изводи) из историје и природословља тек што се беху појавиле, већ и вреће ученика отпочеше насилно да набијају. Узалуд је већ и сам Песталоције против тог прекомерног знања и те преучености љубоморан био и говорио: „Ако би ко год помислио, да нема више ни једног лакомисленог човека, који би систематично поступање с наставним предметима захтевао, онда бих га ја замолио, да само прелетно загледа у букварове и друге школске књиге, које су за народне школе написане“. Тој многознанствености на супрот потстицаше Песталоције на формално образовање духа т. ј. на вежбање и развијање **душевних моћи.** По Песталоцију састојало се образовање поглавито у потпуном савлађивању наученога материјала, у оспособљењу к слободној употреби тога, у енерђији саморадње и у снази моралног самоодређења. У том јасном бићу и тој јасној цељи образовања лежи целокупан **програм** песталоцијеве педагогије прикључен: хармонични развој **моћи**, темељно савлађивање свега што је научено, оспособљење к практичној употреби тога, енерђија саморадње и најпосле морално самоодређење. Зар после овога 'треба још више што да иштемо? У томе лежи најпростији програм, са којим је Песталоције по изразу кризијевом: „Јевропска школска кола окренуо“. И добро би било, кад би та школска кола пошла истинитим песталоцијевим путем. — Песталоције радећи на укреплењу човечијих моћи, а не једино на саопштавању појединих струка знанствених, он не хиташе за тим, да децу још у првим месецима учи читању и писању. Вежбање у гледању, мишлењу и говору, то бејаше за њ најглавнија ствар у првом почетку и са тим разбуђиваше он духове. Али за родитеље не бејаху то никакви успеси и због тога причињаваше то Песталоцију огромне тешкоће. Песталоције објашњава о томе у својим бурдорфским искуствима: „Моја тежња, да унутарњу снагу дечију просто и у опште за сваку умешност ојачам, и моје мирно и равнодушно ишчекивање последица и мерила, која се постепено сама из себе требаху да разију, бејаху права штанска села. Није било ама ни просте слутње, а још мање се што могло да види; на против, где моћ изображавах, ту се јављаше празнина. Говораху: Деца не уче да читају, баш за то, што сам их ја и одвише учио да читају; говораху, деца не уче да пишу, баш за то, што сам их ја и сувише учио да пишу; најпосле вељаху, она не уче да буду побожна, баш за то, што сам се и ја и сувише трудио да отклоним све првобитне сметње побожности, и говорио сам против тога, да папагајско учење на памет није угодан и једини начин учења, којим је спаситељ света човечији род к богоштовању и молитви у духу и истини уздизао“.

Зарад образовања моћи свуда је Песталоције радио у прилог **саморадње ученика**; његова настава бејаше упутство к самосвојном чувању, самосвојном виђењу, самосвојном пресуђивању и саморадњи. Са тиме је он отворио извор растењу душевном. Са тиме је он образовао и самосталне људе, људе од увиђења и карактера. Са тиме је Песталоције и прастаром механизму негдашње школе и најмањи траг збрисао и за увек крај учинио.

Са његовом тежњом к моралном образовању Песталоције није заборавио да поради на хармонији људских моћи.

Хармонични развитак свију моћи бејаше главна цељ песталоцијева, и он смераше да учитеља начини васпитачем!

(Наставиће се.)

Нови Сад, 23. октобра. Дајемо на знање нашој и околној публици, да овдашња добротворна задруга Српкиња новосаткиња приређује вечерњу забаву с игранком у идућу суботу 30. октобра (11. новембра) о. г. а у корист своје благајне. О забави тој донећемо накнадно програм, ал у напред можемо јавити, да ће на забави тој суделовати војничка капела филиповићеве пуковније, гђица А. Лозанова, г. А. Јорговић г. др. И. Огњановић и срп. читаоничко певачко друштво. Према истакнутој цели и према приређивачима надамо се обилној посети.

НОВИЈЕ.

— Из Пожуна јављају, да је у великој варошици Голсу у мошоњској жупанији било 19. о. м. ноћу противујевреј ских немира. Јеврејима су домови пљачкани, а жена трговца Стајнера убијена је, по што је најпре опљачкана била.

— „Срп. Л.“ пишу из Боке 9. окт. Ових дана војнички суд ухапсио је ришњане: Алексу Ћеловића, Николу Ђурковића, Перу Суботића, Симу Радовића, Даку Филотића и две жене. Ово су све бирани ришњани. Колико се може разумети, ови људи не учинише никаво зло, нити велеиздајство. За што их затворише, не зна се. Трпи, пушо, бога ради.

— Бар. Федор Николић отишао је 20. о м. из Београда.

— У Београд је 21. о. м. приспело бугарско повереништво, које ће са српском владом расправљати још не решена српско-бугарска питања. У њему је и председник бугарског државног савета Икономов.

— „Журн. де Ст. Петерб.“ вели, да није истина, да руски двор није краљу Милану честитао, што се сретно спасао од атентата. Како је цар добио вест о атентату, одмах је послао у Београд честитку.

— Из Варшаве јављају „Пол. Кор..“ да ће се у Брест-Литавском састати ово дана важна руска војена комисија. Један виши војено-технички функцијонар већ је тамо, а сваки се час надаје онде и ратноме министру. И из Варшаве ће отићи тамо три ђенерала, међу њима и начеоник варшавског ђенералног штаба.

— Руски цариградски заступник Нелидов био је 19. о. м. код султана на ручку. Султан га је необично љубазно дочекао, и ма да је Нелидов само у чину министра, опет му је дао велики кордун османијског реда, који се иначе даје само великим посланицима. Узима се, да је та демонстрација управљена против сила, које се отимају за што већи уплив у Цариграду. Тим је у на пред осуђена мисао, која је Порти препоручивала, нека се Инглеској приближи.

— Талијански парламенат биће 6. новембра отворен.

— Римски полуслужбени лист, „Стампа“, рачуна, да од талијанских парламентарних избора, који су до 20. о. м. познати били, долази 99 њих на десницу, 65 на центар, но ови су одобрили министарски програм; даље 258 чланова на левицу, од којих шесторица њих не одобравају страделски програм; најпосле 27 њих на радикалце и социјалисте.

Разне белешке.

(Фрања Миклошић.) Професор словенске филологије у бечком университету, Фрања Миклошић, данас је најбољи познавалац свију словенских језика. Миклошић је Словенац, а рођен је 20. новембра 1813. године, те по томе кроз годину дана навршиће своју 70-у годину. Словенци се поносе њиме, што као најмањи јужнословенски народ имају таког великог наученика, за кога Миленхоф вели, да је највећи граматичар и познавалац језика на свету. Његови земљаци закључише, да до године у августу прославе у Љутомиру — месту, бливу кога се Миклошић родио — седамдесетогодишњицу, и већ је на ту цељ састављен одбор од 30 лица, коме је на челу др. Крек, професор словенистике у градачком свеучилишту. Словенци намеравају, да то буде права народна светковина, и чине потребне припреме за то, а на светковини поделиће народу 3000 примерака миклошићева животописа. Фрања Миклошић још је са свим чио и потпуно здрав и крепак духом и телом. Дај, Боже, да у здрављу дочека свој јубилеј!

(Железница под морем.) Француске новине јављају, да је скројен план, да се острво Олерон железницом споји са Француском. Дужина те железнице испод мора изнеће 2530 метара и стаће 6,000.000 динара.

(Павле Алмаши,) председник дебрецинског земаљског сабора од 1849. године, умрио је 20. окт. у Будапешти. Алмаши имађаше 74 године, беше 1864. год. од војеног суда осуђен због завере, од 1865. год. није се мешао у политику.

(Јубилеј ваздушне лопте.) Француска академија за метеоролошку аеростатику закључила је, да до године прослави стогодишњицу ваздушне лопте (балона), коју је, као што је познато, изумео Монголфјер месеца новембра 1783. године.

Исправак.

У прошлом броју испод „Извјаве и предлога“, између тамо потписаних, случајно је изостало име: трговац Љуба Стефановић, — што овим допуњујемо и исправљамо.

Распис награда.

„Матица Српска“ расписује из фонда Јована Наке В. С. Миклушког за годину 1883. ове награде, тражећи, да за њих напишу:

I. Ова дела:

1.) Роман, драма или шаљива игра, приповетка или новела из српског живота. — Награда од 50 до 500 фор. — Рок Петров-дан 1883.

2.) Срем и Фрушка Гора са историјског, културно-историјског, географског и народописног гледишта. — Награда од 300 до 500 фор., по вредности и величини дела. — Рок Петров-дан 1883.

3.) Књига за народ о заразљивим болестима. — Награда 100 до 300 фор. — Рок Петров-дан 1883.

II. За чланке за „Летопис“:

Естетичка, научна или историјска расправа из српске књижевности. — Награда од 100 до 300 ф. — Рок Петров-дан 1883.

Дела се могу послати или под именом писчевим или безимено по уобичајеном начину.

Рукописи се не враћају.

Награда се издаје тек онда, кад писац дело поднесе на штампано, осим ако с „Матицом“ о томе што друго не уговори.

Награда се губи, ако писац своје дело не изда на свет за годину дана, а међу тим није што друго уговорио.

Писац је дужан од свога награђеног дела, кад га штампа, уступити „Матици“ 25 комада.

Чланци за „Летопис“, као и награђене новеле или приповетке, штампају се најпре у „Летопису“, а после остаје право и писцу и „Матици“, да их могу прештампати и посебице.

Према количини преосталога новца „Матица“ је вољна примати и по вредности награђивати и друга научна, популарно-научна и забавна дела, саставе и чланке, остављајући писцима да могу слободно бирати предмете.

Нарочито се напомиње, да је главна скупштина овластила књижевно одељење и одбор, да могу издати из фонда накиног награде и оним чланцима и делима, која дођу и мимо расписане награде, или која су већ стигла, па се налазе на оцени, и то у течају године и пре скупштине, ако књижевно одељење или одбор пронађу, да приношлани саставци заслужују, да се награде.

Из главне скупштине „Матице српске“, у Новоме Саду 4. (16.) септембра 1882.

Председник „Матице Српске“:
Др. Ђорђе Натошевић, с. р.

А. Хаџић, с. р.,
секретар.

ТРГОВИНА И ПРОМЕТ.

(Тикачка индустрија у тронталској жупанији.) Да би се подигла и унапредила домаћа тикачка индустрија у Вел. Кикинди и околини јој, позвао је уг. министар трговине торонталце, нека подигну у Вел. Кикинди тикачку школу. Како у „П. Л.“ читамо, варош Кикинда одборила је на ту цељ 500 фор., а становници из торонталске жупаније 1000; тамишварска трговачка и занатлијска комора обећала је, да ће тај потхват најтоплије подупирати. По што ће по свој прилици и држава дати субвенцију, то има изгледа, да ће се поменута школа скорим отворити.

(Будапештанско-земунска железница.) Под предвођењем главног надворника Ладислава Нађа прегледало је стручно повереништво 15. окт. узгредну железничку пругу Кишкерешко-калочку. Коначно полицијско-техничко прегледање биће јамачно 3. новембра.

(Промет на угарским поштама 1881 год.) Писама послато је 112.560,000 комада (према прошлој години 14.02% више), новина 37.530,000 комада (4.18% више), службених писама 19·150,000 комада (16·63% више), пошиљака од вредности 10.307,152 (+13%), тежина им је била 223,526 мет. цен. (+22·05%), а вредност 1,429.465,610 фор. (—5·53%). Службене пошиљке чине 1.102,400 комада у тежини 26,290 мтц., а у вредности 535.559,114 фор. Вредност поштанских поузећа чинила је 14,764,782 фор (+9·31%), вредност исплаћених поштанских упутница 134.914.866 ф. (+14·59%). Промет у поштанским упутницама овакі је: на унутрашњи промет у Угарској долази 66.779,907 фор. (=48·80%), у Аустрији плаћено је на рачун Угарске 52.929,377 фор., у Угарској на рачун Аустрије 11,756,493 фор. (узајман промет с Аустријом = 38 90%), у страним земљама исплаћено на рачун Угарске 984,634 фор., у Угарској исплаћено на рачун страних земаља 2 464,455 фор.

(Царински дохотци у Русији) до краја месеца јула о. г. донели су 10.800,000 рубаља више, него у истом року лањске године. Увоз драгога камења донео је 2,800,000 рубаља, извоз од прилике 10 милијуна више, него лане у истом времену. По томе се види, како руска трговина и промет живо напредује.

ОБЈАВА ЗА ЗУБОБОЛНЕ.

Слободан сам мојим поштованим клијентима као и осталој п. т. публици до знања ставити, да ћу почетком новембра по рим. кал. у Н. Сад у гостиону „царице Јелисавете“ приспети.

С поштовањем
Др. В. Дик,
зубни лекар.

Ред пловидбе
помесног пароброда „Нимфе.“

Из Каменице у Нови Сад: пре подне у 6, 8 и ½10 сахата, после подне у 2, 4, и ½ 6 сахата.

Из Новога Сада у Каменицу: пре подне у 7, 9 и 11 сах., после подне у 3, ½5, и ¾6 сах.

Недељом и свецем плови помесни пароброд пре подне по реду пловидбе; после подне по добром времену непрекидно.

У Каменици 13. (25.) јуна 1882.

Подузимачи.

ОГЛАСИ.

Шпецерајско-гвожђарска трговина
ЂОРЂА ПЕТРОВИЋА
у Иригу 1—3

потребује једног солидног млађег помоћника.

ОБЈАВА
ОТВАРАЊА ГОСТИОНИЦЕ
У ПРОСТОРИЈАМА СРПСКЕ ЧИТАОНИЦЕ.

Подписани јављам понизно, да сам од 1. новембра о. г. рестаурацију у српској читаоници примио. Ослањајући се на мој вишегодишњи рад као угоститељ стекао сам са моје врло солидне послуге свестрано поверење. Тако сам слободан најтоплије препоручити се поштованом грађанству у Новом Саду и на страни, да ћу са врло добрим зготовљеним јелима, добрим и чистим вином, штајнбрушким изабраним Doppel-Märzen пивом и добром кафом свагда на услуги бити са најтачнијом и солидном послугом и умереном ценом.

Примам уједно и абонома за ручак pr Couvert или по вољи по карти, у вече такођер равни добар избор фришки јела.

Умољавам високоштовано грађанство, да би ме у мом подузећу подпомогло и што многобројније посећавати изволело.

Са високоштовањем
Стева Петровић
угоститељ.

Помодна и мануфактурна трговина
С. МОМИРОВИЋА
у Вршцу

потребује два старија помоћника. Који се осећају способни, отменију муштерију послужити, могу одма ступити. 3—3

Шпецерајска и памука трговина
КРЕЦУЛ и ПУШИЋА
у Земуну

потребује једног од млађи помоћника и једног шегрта. 1—3

БЕЧ! ПАРИЗ! ЛОНДОН!
ЧУЈТЕ ЧУДО НЕВИЂЕНО!

Управа масе пропале **„Велике англо-бритске фабрике сребра“** продаје сву робу дубоко испод процењене вредности. Кад се пошаље износ или у наточ од **8 фор.**, добије се одмах ваљан сервиз за јело или десерт из најфинијег **англо-бритског сребра** (које је од пре коштало преко **40 фор.**) и сваки наручивач добија писмену гарантију на 10 година, да ће материја остати бела.

6 ножева са изврсном дршком од челика
6 правих англо-бритских сребрних виљушака
6 масивних англо-бритских сребрних кашика за јело
6 финих англо-бритских сребрних кашика за каву
1 тешка кашика за чорбу од истог сребра
1 масивна кашика за млеко од тог сребра
6 изврсних наслоњача за ножеве од англо-брит. сребра
6 масивних малих кашика десертних
6 правих англо-бритских сребрних виљушака за десерт
1 изврстан сланик и кутија за шећер
6 лепих масивних пехара за јаја
6 најфинијих англо-бритских сребрних кашика за јаја
2 дивна англо-брит. сребрна таса за послугу, 30 цм. дугачка
3 дивотне кутије за шећер са високим ногама
1 цедило за теј најфиније сорте
2 величанствена чирака за салон

64 комада.

Као доказ, да мој оглас **није швиндел**, обвезујем се овим јавно, ако се роба не допадне, да ће без икакве замерке натраг примити.

Ко дакле хоће да за своје новце добије добру и солидну робу, а не којекакав олош, нека се обрати, док имаде тог еспапа, на **Ј. Х. РАБИНОВИЋА У БЕЧУ.**

Централни депо англо-бритске фабрике сребра, II. Schiffamtsgasse Nr. 20.

Пратак за рибање ових горњих ствари може се код мене добити. Цена једној кутији **15 новч.**

Филијали: Париз, Лондон. 3—6

ПРВА БЕЧКА РАДЊА СА КОНФЕКЦИЈОМ
ЗА ГОСПОЂЕ, ДЕВОЈКЕ И ДЕЦУ У НОВОМ САДУ.

Част ми је штов. публици овде и у околици најпонизније до знања ставити, да сам на овдашњој пијаци, у главној улици, у кући, где је штампарија дра Свет. Милетића, отворио

РАДЊУ СА КОНФЕКЦИЈОМ ЗА ГОСПОЂЕ

састојећу се из најодабранијих новитета бечких, берлинских и париских оригиналних модела. Имадем велико стовариште огртача за кишу, хавелока, јесењих жакета, и мантлетова, богат избор зимских капута и палетота из најновијих штофова, као: солеља, сатен-марвеђера, броката, плиша и т. д. и т. д.

Ослањајући се на дугогодишњу праксу на овој пијаци па и у Бечу, ласкам себи, да ћу погодити укус штоване публике и трудићу се, да строго солидном и јефтином послугом стечем поверења и благонаклоности штов. публике. 2—

За многобројну посету моли с високим штовањем **МОРИЦ ШОСТАЛ.**

Стовариште конфекције за госпође
Х. ЛАЈТНЕРА ИЗ БЕЧА

приспело је овамо у гостиону **Schneider**, и препоручује своје најлепше предмете по најјефтинијој цени. Бавиће се само кратко време.

2—3 **Ц. КАЈЗЕР.**

Одговорни уредник др. Светозар Милетић.

Српска штампарија дра Светозара Милетића.